

Gezamenlijk spreken in de kerkdienst (als zingen niet kan)

Update 25 augustus 2020

Zingen is een van de belangrijkste vormen waarbij kerkgangers actief betrokken zijn. En niet alleen actief, maar ook lichamelijk. Nu samen zingen niet of nauwelijks kan is het goed om na te denken over andere vormen van actieve deelname. Eigenlijk ligt het alternatief al klaar: als samen zingen niet gaat, dan kunnen we altijd samen spreken.

Hoe kun je dat aanpakken? Hier zijn een aantal suggesties.
Zo zou het kunnen (en misschien brengt het je op andere ideeën).

Inhoud

Gezamenlijk spreken in de kerkdienst (als zingen niet kan)	1
Votum en groet	1
Onze Vader	2
Geloofsbelijdenis	2
De Tien Woorden	3
Bij de Bijbellezingen.....	3
De voorbede	4
Gebed aan het begin van de dienst.....	4
Achtergrond.....	4
Tot slot: <i>Go!</i>	5

Votum en groet

voorganger: Onze hulp is de Naam van de Heer
allen: die hemel en aarde gemaakt heeft.
voorganger: [groet]
allen: Amen

of iets uitgebreider:

voorganger: Onze hulp is de Naam van de Heer

allen: die hemel en aarde gemaakt heeft.
voorganger: die trouw houdt tot in eeuwigheid
allen: en niet laat varen het werk van zijn handen.
voorganger: [groet]
allen: Amen

Onze Vader

voorganger: Onze Vader...
allen: ...die in de hemelen zijt...

Aandachtspunt (1): bij een gebed zoals het Onze Vader is het belangrijk dat iedereen het uit het hoofd kan meespreken. Misschien wil je het liefst voor de versie uit de NBV kiezen. Begrijpelijk. Maar voorlopig kennen de meeste mensen dit niet uit het hoofd. Natuurlijk kun je het op de beamer zetten, maar de intimiteit van juist dit gebed vraagt om een spreken *by heart*. Kies daarom voor de bekende tekst.

Aandachtspunt (2): bij het samen spreken van een vaste gebedstekst gaat het niet om individuele expressie, en ook niet om presentatie van de gebedstekst. Klinkt het misschien als een gezamenlijk gemompel, wat voor een buitenstaander niet te verstaan is? Geeft niets, dit is op dit moment de manier waarop het gebed in gezamenlijkheid tot klinken komt. Degene tot wie het is gericht is de Verstaander bij uitstek.

Geloofsbelijdenis

voorganger: Ik geloof in God de Vader,...
allen: ...Schepper van hemel en aarde...

Aandachtspunt (1): In de gereformeerde traditie kreeg de geloofsbelijdenis een plek in de tweede dienst. In de corona-tijd hoor je regelmatig dat mensen de geloofsbelijdenis missen. Dat geeft aan dat dit *samen* belijden van het geloof belangrijk is, samenbindt en je samen vormt. *Suggestie:* de oorspronkelijke plaats van de geloofsbelijdenis is in de morgendienst, ná het gedeelte rond het Woord (kort door de bocht: na de preek). Laat je uitdagen door corona-beperkingen, en geef de geloofsbelijdenis een plek in de ochtendviering.

Suggestie: je kunt in de geloofsbelijdenis een stemverdeling aanbrenge. De gezongen geloofsbelijdenis op de melodie van Paul Christiaan van Westering kan als voorbeeld dienen (in het Geref. Kerkboek 175b).

Is er nog meer mogelijk? Jazeker. Bijvoorbeeld:

De Tien Woorden

Suggestie 1:

voorganger: HEER, voor eeuwig staat uw woord in de hemel vast.
Uw trouw duurt van geslacht op geslacht,
want U spreekt tot ons:

voorlezer: [Tien Woorden]

voorganger: HEER, voor eeuwig staat uw woord in de hemel vast.
Uw trouw duurt van geslacht op geslacht.

Suggestie 2: Na elk van de geboden (6-9 samen) zegt de gemeente steeds een zinnetje.

Enkele voorbeelden:

- 'Verlos ons, HEER, en wijs ons de weg' → De Tien Woorden als smeekgebed (in het eerste deel van de dienst)
- 'Wij prijzen uw grote Naam' → De Tien Woorden als lofprijzing (als afronding van het deel van de dienst rond de Bijbel. Dit kan goed samen met suggestie 1.
- 'Amen' (of: 'Uw Woord: een licht op ons pad' → De Tien Woorden direct voorafgaand aan de Zegen.

Suggestie 3: De Tien Woorden gecombineerd met een gesproken liedtekst ('Uw woord omvat mijn leven' (LB 119a)

voorganger: aanhef, 1-2

allen: couplet 1

voorganger: 3-4

allen: couplet 2

voorganger: 5-9

allen: couplet 3

voorganger: 10

allen: couplet 4

Bij de Bijbellezingen

Steeds vaker hoor je de voorlezer na de schriftlezingen zoiets zeggen als 'Woord van de Heer'.

Het kan ook zo:

voorlezer: Woord van de Heer

allen: Wij danken God.

of:

voorlezer: Heer, U hebt woorden van eeuwig leven

allen: Wij danken U!

of:

voorlezer: Uw woord is een lamp voor mijn voet, een licht op mijn pad.

allen: Uw woord zal ik niet vergeten.

De voorbede

In het voorbedegebed kunnen de gebedsonderwerpen inhoudelijk gegroepeerd worden. Na elk inhoudelijk blokje zegt de voorbidder: 'Zo bidden we samen...' en iedereen vervolgt met 'Heer, ontferm U'.

Aandachtspunt (1): Dit werkt het beste als de voorbede een bepaalde structuur volgt. De gebedsonderwerpen worden genoemd ('*We bidden voor....*'), met eventueel een korte onderbouwing ('... omdat / die...') en een spits ('wilt u... / opdat...'). Dat loopt dan uit op het gezamenlijke 'Heer, ontferm U'.

Aandachtspunt (2): In plaat van 'Heer, ontferm U' kan er ook een ander kernebed worden gezegd. Bijvoorbeeld: 'Laat komen uw rijk'. Of: 'God van leven licht, maak alles nieuw'.

Gebed aan het begin van de dienst

Dit gebed van verootmoediging sluit direct aan op votum en groet. Het zou dan zo kunnen gaan:

voorganger: Onze hulp is de Naam van de Heer,
allen: die hemel en aarde gemaakt heeft.
voorganger: Hoor ons aan, Eeuwige God,
allen: hoor naar ons bidden!
voorganger: Gij, die ons hart aanziet, Gij, die onze diepten peilt,
allen: blijf ons niet verborgen!
voorganger: Wij herkenden U niet, wij zochten onszelf.
allen: Gij, Heer, vergeef ons!
voorganger: Doe ons herleven en maak ons weer nieuw,
allen: geef ons uw genade!
voorganger: breng ons in het reine met U en met elkaar.
allen: Zegen ons met vrede en laat lichten uw aangezicht. Amen

Achtergrond

Het leven van alledag

We zijn in de Gereformeerde traditie niet zo gewend aan dit soort beurtspraken in de liturgie. Het kan vreemd overkomen. Het kan de gedachte oproepen: dit past niet bij ons (om wat voor reden dan ook).

Toch is dit liturgisch heen en weer praten helemaal niet zo gek. Eigenlijk gaat het om een soort gesprekjes. Gesprekjes die je niet ter plekke hoeft te bedenken, ze liggen voor je klaar, je hoeft er niets voor te doen, behalve dan dat je meedoet.

Soms is het nog minder dan een minigesprekje, dan is het een soort korte reactie of een bevestiging. We kennen dat ook uit het alledaagse leven. Je plant iets met iemand en de ander zegt 'check!'. Iets lastigs lukt en je reageert met 'Yes!!'. Een mooi bericht ontlokt de uitspraak 'Amen' (op z'n Engels). In het Engelse parlement klinkt regelmatig n.a.v. iets wat een spreker zegt 'Hear, hear'.

In de liturgie worden voor korte reacties, korte bevestigende zinnnetjes, de woorden *responsie* en *acclamatie* gebruikt. Dat zijn vaktermen, maar ze hebben ook iets bekends. Responsie doet

denken aan *respons* en *respondent*. Het betekent: antwoord. Acclamatie hoor je in bestuurlijke of juridische situaties nog wel eens, namelijk als iets *bij acclamatie* is aangenomen (iedereen was het er mee eens, stemming was niet nodig). Het betekent: bij toejuicing. De bekendste is *Amen*. Vandaar het woord: beamen (be-amen), dat is precies waar het om gaat.

In de Bijbel

In de Bijbel komt je het ook tegen. Psalm 136 springt gelijk in het oog. Na elke uitspraak over God komt de reactie 'eeuwig duurt zijn trouw', een bevestiging, een 'Yes!' in vier woorden (en met iets meer inhoud!). Zoiets kan alleen maar in beurtspraak, actie en reactie.

Deuteronomium 27 laat ook zoiets zien (vs. 15-26); zie ook hoofdstuk 28. Er worden vervloekingen én zegeningen uitgeroepen en op elk daarvan reageert het volk met 'Amen'. (Lees ook 27: 11 er bij en stel je voor hoe deze liturgie van vloek en zegen is geweest.).

De Psalmen (en ook andere liederen of gedichten in de Bijbel) hebben regelmatig een structuur die samenhangt met beurtspraak/-zang. Dan wordt in twee opeenvolgende zinnestjes eigenlijk precies hetzelfde gezegd, maar dan met andere woorden of beelden. Een voorbeeld:

- a. *Van uw liefde, HEER, wil ik eeuwig zingen, van uw trouw getuigen, geslacht na geslacht.*
- b. *Ik belijd: uw liefde houdt eeuwig stand, uw trouw hebt u in de hemel gevestigd.*
(Psalm 89,2-3)

- a. *De HEER heeft gedaan wat hij bepaald had,*
- b. *hij bracht ten uitvoer wat hij lang geleden had besloten*
(Klaagliederen 2,17)

Dat hangt samen met een vorm van zingen/spreken die ook in Bijbelse tijden in gebruik was: in twee groepen. In kloosters – oude en nieuwe - gebeurt dat nu nog altijd zo.

Ook in de bekende kerkdienst kun je hiermee aan de slag. Psalmen zijn daar heel geschikt voor. Denk aan het afwisselen tussen de voorlezer en de gemeente. Dat kan per regel of vers wisselen, maar ook per blokje (afwisseling na elke witregel). Doe dat dan op een rustige manier, in een rustig leestempo, met een korte stilte – ademhaling - waar gewisseld wordt.

Tot slot: *Go!*

Je kunt op verschillende manieren tegen het gezamenlijk spreken aankijken, er op verschillende manieren op reageren. Het is de kunst om het gewoon te doen en te ervaren. Of, iets vergelijkbaars uit het dagelijks leven: *Go!*

Misschien merk je dan wel dat dit samen spreken, samen reageren, het heen en weer praten, het besef van *samen* intensiveert, de ervaring van *betrokkenheid* oproept. Misschien merk je dat je, juist omdat je de woorden niet zelf hoeft te bedenken, ontdekt dat je instemt met die vele anderen die ook juist deze woorden zeggen of hebben gezegd. Toen en nu. Hier en daar. Allemaal verbonden in Christus, over de grenzen van tijd en ruimte heen.

Samen zingen of samen spreken? In dit opzicht verschillen ze niet zoveel van elkaar.

Meer informatie

Steunpunt liturgie

Anje de Heer, adviseur

Broederweg 15

8261 GS Kampen

liturgie@gkv.nl

www.steunpuntliturgie.gkv.nl